

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Іванової Наталії Олександрівни

«Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом», представлено на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Сучасна психологічна практика зорієнтована на надання кваліфікованої допомоги у саморозвитку і самореалізації особистості, її професійному становленні, чому сприяє глибинна психокорекція. Формування професіоналізму майбутнього психолога включає оволодіння ним теоретичними та інструментально-методичними аспектами діагностико-корекційної роботи, спрямованої на пізнання психіки в її цілісності (свідоме/несвідоме). Останнє представлено у психодинамічному підході, на якому ґрунтується метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПП). Глибинно-психологічне пізнання вивчає особистісні проблеми суб'єкта (внутрішніх стабілізованих суперечностей психіки), які впливають на поведінку людини. До таких феноменів належить мазохізм. У контексті фахової підготовки дослідження мазохізму є важливим, з огляду на його властивість втягування в деструктивні стосунки іншої людини, що не узгоджується з етичними та професійними вимогами до практичної діяльності психолога.

Сформульована дисертантом мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні особливостей діагностики мазохізму у глибинному пізнанні психіки майбутнім психологом при його безпосередній включеності в процес АСПП.

На основі психодинамічної теорії та відповідної методології визначено об'єкт та предмет дослідження, які повністю відображають тему дисертації.

Методи дослідження адекватно відповідають висвітленню змісту психічного кризь призму пізнання мазохізму, що є дотичним до мети дисертації, завдань, об'єкту та її предмету. Викладений матеріал

представленої наукової роботи, логічно та ґрунтовно підтверджує досягнення мети дослідження та реалізації поставлених завдань. Концептуальні положення дисертації доповнюють теоретичні та практичні напрацювання у глибинному пізнанні психіки.

Наукова новизна.

Вагомим є дослідження мазохізму як чинника саморуйнівної активності суб'єкта, яка задана едіпальними залежностями; якісний аналіз емпіричного матеріалу здійснено шляхом структурно-семантичного аналізу психокорекційних занять за методом активного соціально-психологічного пізнання (АСПП) та психоаналізу біографічних відомостей між Захер фон Мазоха та Ванди Дунаєвої; встановлено зв'язок мазохізму з внутрішньою стабілізованою суперечністю, як і констатований синтез тенденцій до: «психологічної смерті», «імпотування», «самодепривування», що обумовлює регресію психіки.

У праці *узагальнено* основні наукові підходи до вивчення категорії «мазохізм», «психодіагностика», розкрито сутність «процесуальної діагностики» і виокремлено їх значення у контексті глибинного пізнання психіки; *емпірично досліджено* вплив едіпальних залежностей суб'єкта на виникнення мазохістичних тенденцій; *здійснено аналіз результатів* проходження діагностико-корекційних занять за методом АСПП; *констатовано* ефективність використання візуалізованих самопрезентантів у психокорекційному процесі, які сприяють об'єктивуванню мазохістичних тенденцій.

Структура роботи вирізняється логічністю та доказовістю. Вибіркова сукупність є достатньою для отримання достовірних результатів. Ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми, комплексне використання апробованих методів і психодіагностичних методик, адекватних меті, об'єкту, предмету та завданням дослідження, засвідчують надійність та вірогідність отриманих результатів.

У першому розділі дисертаційного дослідження розкрито сутнісне розуміння поняття «мазохізм», охарактеризовано його основні різновиди спільні та відмінні ознаки у процесі зіставлення досягнень різних наукових шкіл; висвітлено взаємозв'язок мазохізму з тенденціями до садизму; розкрито роль архаїчного спадку людства (Едіп, вина, работяжіння, жертвоприношення тощо) у виникненні мазохістичних тенденцій; акцентовано увагу на архаїзмі вини, його едіпальній природі, що актуалізує у психіці людини мазохістичні тенденції. Здобувач розглядає поняття «мазохізму» різноаспектно: як деструктивні імпульси, спрямовані на себе; статеве збочення, при якому сексуальне задоволення виникає за умов фізичних чи моральних страждань; тип особистості, якому властиве отримання задоволення від переживання болю та насилля.

Дисертація презентує реалізацію засадничих положень психодинамічного підходу (Т. С. Яценко) на «мазохізм», витоки якого пов'язують із едіпальним періодом розвитку суб'єкта, травмивним досвідом дитячо-батьківських відносин.

Заслугою дисертантки є конкретизація двох підходів до діагностики: формалізованого та процесуального. У роботі розкриті основні характеристики формалізованої діагностики (вироблення єдиних вимог до процедури експерименту, визначення єдиного критерію оцінювання результатів діагностичних досліджень, розведеність у часі етапів діагностики та корекції) та «процесуальної діагностики» (багаторівневість та порційність, єдність діагностико-корекційних процесів, невід'ємність діалогічної взаємодії психолога з респондентом), яка є основою методу АСПП. Порівняльний аналіз теоретико-методологічних та організаційних аспектів формалізованої та процесуальної діагностики представлено в структурованій формі в окремій таблиці.

У *другому розділі* представлено емпіричне дослідження вияву мазохізму в глибинному пізнанні психіки суб'єкта, що спирається на методологічні положення психодинамічної парадигми. У дисертації обґрунтовуються

основні методи дослідження вияву мазохізму у майбутніх психологів, подаються базові положення та методологічні принципи організації діагностико-корекційного процесу, який підкорений законам позитивної дезінтеграції та вторинної інтеграції на більш високому рівні розвитку суб'єкта. Процесуальна діагностика передбачає використання матеріалізованих засобів пізнання (психомалюнки, камені, іграшки, ліпка та ін), що нівелюють суб'єктивізм психіки. Опредметнені засоби пізнання, за умов їх емотивного «оживлення», сприяють об'єктивуванню мазохістських тенденцій, що виявляється в символах: повернення в утробу, психологічного імпотування психіки чи то психологічного омертвіння.

Дисертант акцентує увагу на глибинних передумовах виникнення мазохізму, які пов'язані як з класичними едіпальними чинниками (від 2 до 5 років), так і з фіксаціями внутрішньоутробного розвитку особистості (кровна причетність до батьків). Доведено, що відсутність просоціальних санкцій на реалізацію табуйованого тяжіння до первинних лібідних об'єктів, актуалізує почуття вини в поєднанні з тенденцією до самопокарання. Обтяженість суб'єкта наслідками едіпальної залежності призводить до зниження можливостей реалізації у сфері фахового та особистісного самостановлення, що не відповідає професійним вимогам до майбутнього психолога, робота якого передбачає безпосередній контакт з іншою людиною (дітьми). Аналіз емпіричного матеріалу груп АСПП доводить, що мазохізм пов'язаний із особистісною проблемою майбутнього психолога – внутрішньою стабілізованою суперечністю, за якою криється конфлікт «життя-смерть». Здобувачем узагальнено й презентовано різновиди форм мазохізму з поміж яких найбільш поширеною для майбутніх психологів є моральний мазохізм. Моральний мазохізм знаходить свій прояв у: домінуванні почуття вини над бажанням самореалізації; притлумленні активності інстинкту самозбереження; тенденція самопокарання переростає в парадоксальний контакт з іншою людиною на тлі страждань, що блокують ініціативи професійного самостановлення.

У роботі застосовано структурно-семантичний аналіз стенограм, в якого покладені критерії морального мазохізму, серед яких головним є добровільне (хоч і не завжди усвідомлене) спричинення людиною шкоди самій собі. На основі структурно-семантичного аналізу стенографічно дисертантом встановлено, що нереалізованість лібідних взаємин з батьками (із-за блокування чуттєвого тяжіння до них) не проходить безслідно і актуалізує тенденції до самопокарання, що набуває розлогосту в часі та екстраполюється як на особисте життя, так і на службове самостановлення. Таким чином, моральний мазохізм, як правило, набуває розпорошених форм та певного всеохоплення. Основною його ознакою є невиправденість тенденцій до самопокарання. Результати, отримані здобувачем у групах АСПП, засвідчують ефективність процесуальної діагностики у пізнанні мазохістських тенденцій психіки. Діагностико-корекційний процес, у діалогічній його реалізації, при забезпеченні порційності та багаторівневості об'єктивування неусвідомлюваних чинників особистісної проблеми, сприяє розширенню та поглибленню їх впізнаваності майбутнім психологом.

У *третьому розділі* підтверджено результативність методу АСПП у дослідженні мазохізму. Процесуальна діагностика у єдності з корекцією сприяє особистісній відкорегованості майбутніми психологами, що відображається у когнітивно-поведінкових змінах учасників груп АСПП. Дисертантом окреслено результативність проходження психокорекційних занять за трьома параметрами: загальні, індивідуальні та формалізовані. Загальні результати відображаються у прийнятті суб'єктом принципів роботи групи АСПП (рівність позицій, прийняття людини такою, якою вона є, розвиток саморефлексії тощо). Індивідуальні показники полягають у розширенні перспектив вирішення особистісної проблеми, а саме – прочитування глибинних витоків мазохістських тенденцій та вмiти їх невілювати. Останнє задає перспективи професійної самореалізації майбутніх психологів шляхом самоактуалізації вродженого потенціалу.

Формалізовані результати вказують на динаміку когнітивно-поведінкових змін учасників груп АСПП, що підтверджується даними тестових методик.

За результатами дослідження Н. О. Іванової, констатовано, що під впливом психокорекційних занять за методом АСПП відбулися позитивні емоційні зрушення, які сприяють підвищенню показників психічного здоров'я людини та актуалізують її соціально адаптивні резерви.

Здобувачем доведено, що пізнання мазохізму, його передумов виникнення, є важливою складовою професійної підготовки майбутніх психологів-практиків. Результати дослідження дозволили зробити автору висновок про ефективність проходження учасниками глибинної психокорекції за методом АСПП.

Отримані дані сприяли розробці дисертантом методичних рекомендацій практичним психологам для оптимізації їхньої професійної діяльності: розвиток здібностей ймовірного прогнозування, умінь прочитування смислових параметрів вербального та невербального спонтанного поведінкового матеріалу та ін. Автором дисертаційного дослідження обґрунтовується ефективність включеності майбутнім психологом у процес АСПП, що сприяє оволодінню ним інструментально-методичними прийомами діагностико-корекційної роботи.

Обґрунтованість і достовірність наукових висновків.

Дисертація Н. О. Іванової пов'язана з дослідженнями мазохізму, що презентують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Дослідження відповідає критеріям екологічної валідності у вибудові його основної емпіричної частини на феномені психічного за дотримання необхідних передумов спонтанності і невимушеності поведінки суб'єкта та процесуальної діагностики, що вписується у внутрішній імпліцитний порядок психіки конкретного респондента.

Відповідним вказаним вище критеріям є метод активного соціально-психологічного пізнання (АСПП), що базується на спонтанній активності

суб'єкта, каталізованій діалогічною взаємодією психолога з респондентом. Заявлений метод є науково виправданим щодо предмету та завдань аналізованого дисертаційного дослідження.

Емпірична частина дисертації, що презентує результати груп АСПП набула належного якісного, структурно-семантичного аналізу паралельно з тестовим вивченням результативності дослідження. Звідси висновок, перевірці гіпотези та розв'язанню поставлених завдань сприяли адекватні методи дослідження в його констатувальній та формувальній частинах.

Практична цінність дисертаційної роботи.

Матеріал дослідження та отримані результати доводять ефективність проходження майбутніми психологами психокорекційних груп за методом активного соціально-психологічного пізнання завдяки виявленню особистісних суперечностей, які пов'язані з внутрішніми стабілізованими суперечностями психіки та продукованими мазохістськими тенденціями. Дисертація розкриває глибинні витoki впливу мазохізму на особистісне та професійне самостановлення майбутнього фахівця, що потребує упередження виникнення подібних деструкцій психіки. Проходження психокорекційних занять за метод АСПП забезпечує його особистісне зростання та актуалізує професійне самостановлення. Теоретичні та емпіричні результати дослідження сприяють формуванню теоретико-практичних основ для ефективного їх використання у фаховій підготовці психологів-практиків у закладах вищої освіти.

Оцінка мови, стилю та оформлення дисертації й автореферату.

Дисертаційну роботу написано грамотно, на належному стилістико-граматичному рівні. Застосована у дослідженні наукова термінологія загальноновизнана, стиль викладу результатів проведених теоретичних і практичних досліджень є адекватним поставленим завданням, сформульовані рекомендації сприяють оптимізації підготовки психологів.

Автореферат відповідає змісту дисертаційного дослідження, написаний грамотно та з використанням адекватної термінології згідно із заявленої теми. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає вимогам державних стандартів.

Зауваження до дисертаційної роботи.

Поряд з вищезазначеними прерогативами дисертації Н. О. Іванової «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом» важливо вказати певні аспекти можливого її вдосконалення, зокрема:

1. Дисертаційна робота лише виграла б, якби у відповідності з процесуальною діагностикою чіткіше було представлено процесуальний аспект морального мазохізму.
2. В структурно-семантичному аналізі стенограм різних респондентів, бажано було б знайти спосіб чітко відмітити ознаки морального мазохізму в його індивідуальних індикаторах.

Загальні висновки.

Дисертаційна робота Н. О. Іванової «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом» є завершеним самостійним дослідженням, у якому не лише поставлена, але й розв'язана актуальна для психологічної науки проблема.

За актуальністю поставлених та розглянутих завдань, обсягом досліджень, науковим рівнем і практичною цінністю отриманих результатів дисертаційна робота Н. О. Іванової «Психодіагностика мазохізму у процесі глибинного пізнання психіки майбутнім психологом» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата

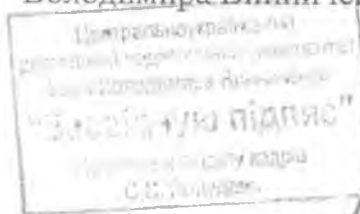
психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Актуальність розглянутих завдань, а також науковий рівень, новизна та практична цінність проведеного дисертаційного дослідження дає підстави вважати, що Іванова Наталія Олександрівна заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

Л. Я. Галушко

Проректор з наукової роботи

С. П. Михида

13 03.04.15 / 1594
12 18